

DOUA ASPECTE ALE LIRISMULUI NOSTRU PASTORESC¹

Despre doine s'a zis totdeauna că, fiind expresiunea sufletului chinuit al poporului nostru, nu se putea să nu aibă o anumită întipărire, aceea care se vede în ritmul lor trăgănat, ca o șoaptă de durere, ca un suspin. Are, de sigur, temeiurile ei această caracterizare a lirismului nostru popular, dar cînd o confruntăm cu ce găsim în atitea și atitea doine ne convingem că ea este prea schematică, prea unilaterală. Dincolo de nota lor melancolică, cu înnegurări de vis și atitudini de resemnare, doinele ne desvăluie un fond sufletesc străbătut de neliniști, de neastîmpărul cutremurărilor depărtate, de cuprinderi ale priveliștilor cu desfășurări largi de mișcare, ducînd toate la o potențare a gândurilor și simțirei care are de multe ori răsunset în imaginile poetice prin care sînt redate asemenea stări sufletești. Lirismul ciutecelor noastre populare este, astfel, nu numai contemplativ, static, ci și energetic, pornit dintr'o viziune dinamică. Și acest dinamism are o coloratură specială, care se explică tot prin viața pe care a dus-o țăranul nostru,

1. Capitolul acesta a apărut mai întii, sub titlul *Dinamismul liriceei noastre populare*, în *Vieța Nouă*, XVII, 41 urm.; pentru că vine să precizeze unele puncte cu privire la caracterul păstoresc al poeziei noastre populare am crezut că poate fi reprodus aici.

cum se va putea vedea mai bine după ce vom urmări felul cum se înfățișează această latură a poeziei noastre populare.

Ne închipuim de obicei pe Român cîntînd atunci cînd se odihnește, la sărbători, sau la vre-o șezătoare, dar pentru el cîntecul e tovarășul nelipsit și la muncă și la drum. Cînd mai ales e singur pe vre-o cărare cite o doină vine să-i ție de urît și începe atunci astfel¹:

Pe unde tree cu dorul meu
Plînge frunza pe părău ;
Pe unde tree cu jalea mea
Plînge iarba pe vâlcea.²

ori

Și mai lin, dorule, lin,
Că pe-aici e loc strein ;
Și mai rar, dorule, rar,
Că pe-aici e loc amar.³

Vorbește și aici sufletul frămîntat de dor și de jale, dar alături de accentele doinei auzim răsunînd pașii apăsați ai celui ce s'a despărțit de ai lui, ori duce cu el povara multor gînduri chinuitoare.

Cînd amintiri multe din drumuri pe care le-a străbătut se îngrămădesc în sufletul Romînului, asemenea amintiri îl stăpînesc într'atît incît se prefac în imaginea poetică potrivită să exprime ceea ce simte dînsul. Minunata doină:

1. Citez numai din culegerea pe care am publicat-o în urmă, *Flori alese din cîntecele poporului*. Cum intenția mea a fost să pun numai în evidență unul din aspectele caracteristice ale inspirației noastre populare, m'am oprit la cîteva doine care mi s'au părut că sînt de ajuns pentru ceea ce voesc să reiasă din această analiză. O urmărire mai de aproape a materialului nostru folkloric ar putea aduce multe alte exemple care nu ar face decît să confirme cele spuse aici.

2. *Flori alese*, 5.

3. *Ibid.*, 51.

Lung e drumul Clujului,
 Dar mai lung al dorului ;
 Drumul Clujului se găta,
 Al dorului niciodată.¹

Nu din vieată lincedă, de amorteală între ziduri, ci din
 visiuni cinematice, din pasiunea pentru ce e mișcare, por-
 nesc prin urmare asemenea poetisări. Putem înțelege atunci
 pentru ce poesia noastră populară când descrie pe «mindra»
 iubită ni-o înfățișează vrăjind cu frumusețea mersului ei:

Multe stele sint pe cer
 Care toate 'n ziuă pier,
 Și mai mari și luminoase,
 Nu-s ea mindra de frumoase,
 C'așa merge de frumos
 Gîndești că serie pe jos.²

Și tot așa ne e descris, de multe ori, cel iubit, bădița,
 cu făptura lui mindră când trece de parcă e smuls din
 soare și ar semăna flori în urma lui:

Nu știu soarele răsare,
 Ori mi-i bădița călare ;
 Și se sue tot mai sus,
 Bădița pe deal s'a dus ;
 Sfîntul soare stă 'n răscrece
 Și bădița tot se duce ;
 Sfîntul soare că-mi sfințește,
 Bădița nu se zărește.³

Dela noi pin' la Popești
 Răsărit-au flori domnești,
 Dar cine le-a răsărit ?

1. *Ibid.*, 7. V. la pag. 77, 84 variantele acestei doine care, cum
 am spus, pare să fie de origine păstorească.

2. *Ibid.*, 12.

3. *Ibid.*, 24

Bădița cînd a venit.
 Dar cine le-a semănat?
 Bădița cînd s'a 'nturnat.¹

Ducînd mai departe acest fel de reprezentare, tot în mișcare, în mers, își închipuește țăranul și ceea ce e abstract. Pentru el «dorul» e mereu călător:

Dorul, badeo, dela tine
 Peste văi și dealuri vine,
 De nu-l poate opri nime:
 Nici cioban cu fluierul,
 Nici voinic cu cîntecul...²

Cît e lumea 'n lung și 'n lat
 Dorul zboară legănat
 Și se duce nemincat
 Și iar vine, nechemat.³

Dorul meu pe unde pleacă
 Nu-i pasăre să-l întrecă:
 E mai repede ca vîntul,
 Ca fulgerul și ca gîndul.⁴

Cum aici dorul e comparat cu vîntul, alteori le vedem iarăși alăturate în sensul că soliile dorului sînt duse, departe, de vînt:

Bate vîntul din Ardeal
 Și-mi aduce dorul val,
 Și-mi aduce dor duios
 Dela badea cel frumos;
 Bate vîntul, vijjește,
 Dorul badei mă topește:

1. *Ibid.*, 14.

2. *Ibid.*, 19.

3. *Ibid.*, 8.

4. *Ibid.*, 5.

Bate vîntul, iarba culcă,
Dorul badei mă nsucă.¹

Și cum vîntul aduce dorul badei, sau al mîndrei, tot el vine peste munți și cîmpii cu amintiri dela părinți, dela frați — cîte doruri poartă cu el vîntul, vin să ne spună frumoasele versuri ale acestei doine:

Suflă vîntul de pe munți,
Vine-mi dor dela părinți;
Suflă vîntul de pe brazi,
Vine-mi dorul dela frați;
Suflă vîntul de pe flori,
Vine-mi dor dela surori;
Suflă vîntul, iarba crește,
Dorul mîndrei mă topește.²

Ca vîntul și pasările duc în sborul lor gîndurile celui ce e înstreinat de ai lui. Printre ele sînt deseori amintite nu numai cucul, ci și altele, mai ales rîndunelele:

Pe sub lună, pe sub stele,
Merge-un cîrd de rîndunele,
D'acelea nu-s rîndunele,
Ci-s gînduri de-a puicei mele.³

Cîteodată cel care se gîndește la vre-un chip iubit și ar voi să fie lingă el spune că ar vrea să se schimbe în pasăre și să se avînte într'acolo:

Fă-mă, Doamne, ce m'ii face,
Fă-mă pasăre măiastră
La bădița în fereastră.⁴

1. *Ibid.*, 20.

2. *Ibid.*, 41.

3. *Ibid.*, 17. Despre rîndunica aducătoare de solii, v. S. Fl. Marian, *Ornitologia romîună*, II, 125.

4. *Ibid.*, 23.

Ca să exprime ideea de mișcare imaginația țăranelui nu se putea să uite nici șerpuirea apelor — despre ele ne vorbesc multe doine, ca :

Streină-s, Doamne, streină,
De nici apa nu mă mină ;
Că să știu că m'ar mina
Chiar în mijloc m'ași țipa,
Să mă ducă 'n țara mea.¹

ori această doină-blestem :

Du-te, badeo, duce-te-ai,
Unde-o sta apa să stai.²

Chiar motive de asocieri mai depărtate le vedem apărînd în unele versuri—așa cînd se vorbește de lună și de stele :

Ca și luna printre nori
Duce-m'ași de-al badei dor ;
Ca și luna printre stele
Duce-m'ași de-a badei jele.³

Și caracteristică în felul ei e doina următoare în care sînt puse alături cîteva din motivele pe care le-am găsit răzlețe pînă aci :

Bădișor depărțișor,
Nu-mi trimite-atîta dor
Și pe lună, și pe soare,
Și pe cald și pe răcoare,
Și pe stele mărunțele,
Și pe sbor de rîdunele,
Și pe stele, și pe lună,
Și pe nori ce vîntu-adună...⁴

1. *Ibid.*, 38.

2. *Ibid.*, 31.

3. *Ibid.*, 22.

4. *Ibid.*, 20.

Înainte de a arăta la ce încheiere ne duce înșirarea acestor versuri populare nu va fi de prisos să relevăm din poezia Aromînilor ce ne oferă și ea ca pilde ale aceleiași fel de exprimare poetică, mărginindu-ne însă numai la vre-o două citate, pentru că și de data aceasta va fi suficient să desprindem cîteva versuri din atîtea pe care ni le dau culegerile de folklor pentru ceea ce voim să punem în evidență.

Despre dorul după cei iubiți Aromînul spune¹:

Nu știu care mamă zicea
Că frații nu se doare:
Frații străbat munții,
Și surorile cîmpiile,
Mama străbate mările
Și riurile largi,
Ea străbate marea
Cu fiii să se întilnească.

Pentru vești—triste—care trebuie duse departe e chemată o pasăre să fie solitoare:

Tu pasăre sburătoare
Pe vînt și prin nori,
Du-te acasă în curte,
La mama și la sora mea,
Ca să mă plîngă, căci o să mor.

Asemănarea cu ce am găsit mai înainte e evidentă: aceleași motive, aceeași viziune poetică plecînd dela impresii de mișcare, de cutreerări în larg.

Cum valoarea motivelor populare reiese nu numai din considerațiuni întemeiate pe cercetarea folklorului unui singur popor, ci și din compararea cu folklorul din alte

1. Mă refer la colecția D-lui P. Papahagi, *Din literatura populară a Aromînilor*; citatele trimit la pag. 878, 894.

părți, e firesc să ne întrebăm dacă ceea ce am constatat în doinele noastre nu se regăsește în poesia populară din alte țări. Percurgînd culegerile streine de folklor, întîlnim într'adevăr versuri care ne aduc aminte de aproape pe cele dela noi.

Iată, de pildă, ce spune un cîntec din Sardinia:

Păsări ce sburați
 Cu aripi de aur.
 Păsări ce sburați,
 De ce nu-mi duceți vești
 Cui e iubit de mine? ¹

La fel vorbesc multe cîntece populare și din alte părți, fie că e amintită în general o pasăre care trebuie să ducă știri departe, fie că se precisează care anume pasăre poate să dea vești altora (în poesia francesă, pe lingă rîndunică, e des amintită privighetoarea, iar în cea spaniolă și cea italiană, porumbelul—la noi se vorbește de pasărea aceasta numai în comparații—«ca doi porumbei la pene»—și dacă nu o vedem apărînd ca în cîntecele din Spania și Italia, se poate ușor înțelege motivul acestei deosebiri folklorice).

Ducînd comparațiile mai departe, se mai poate aminti ce ne dau două cîntece populare (unul din Italia, altul din Grecia):

Iubitul meu e la Cappannelle:
 El îmi dă vești pe stele,
 Îmi dă vești pe vînt. . . .
 Îmi dă vești pe soare. ²

1. E. Bellorini, *Canti popolari amorosi raccolti a Nuoro*
 1893, 195.

2. M. Chini, *Canti popolari umbri*, 157.

Din streinătate unde voi fi
 Iți voi trimite știri . . .
 Pe stelele din cer.¹

de care se poate apropia :

Drumul stelelor din cer
 De l-ași cunoaște,
 M'ași duce iubita mea
 Să o găsesse . . .²

Să cităm și ce ne dă un cintec frances (*Bergère de
 Champagne*):

. . . ces beaux gendarmes
 Ils vous emmèneront

Et jûsques en Lorraine
 Ils vous y conduiront.

Le chemin de Lorraine,
 O grand Dieu, qu'il est long!³

Ultimele versuri ne fac să ne gândim la doina noastră «Lung e drumul Clujului», dar nu se poate spune că avem de a face cu ceva identic. În poesia francesă se vorbește de «drumul Lorenei» în treacăt, se face cu privire la el o reflexie incidentală care derivă în chip firesc din ce se povestește acolo. În doina noastră «drumul Clujului» apare ca o imagine pentru a da expresie puternică sentimentului cuprins în versuri și, în același timp, e amintit ca o obsesiune — sub impresii de ceva ce a rămas adînc întipărit în

1. H. Pernot, *Anthologie populaire de la Grèce moderne*, 1910, 213.

2. J. Vinson, *Le folk-lore du pays bosque*, 1883, 135.

3. I. Tiersot, *Chansons populaires des Alpes françaises*, 1903, 239.

suflet, de multe străbateri lungi pe drumuri cum e al Clujului.

Dacă nu putem da prin urmare importanță la asemănări — întâmplătoare — între poezia noastră populară și cea din alte părți, cum e asemănarea relevată în urmă, apropierea celorlalte pe care le-am făcut ne aduc, în schimb, ceva ce trebuie ținut în samă. Ele arată că în folklorul general circulă — cum se știe și din alte constatări — anumite motive a căror identitate se explică fie prin moșteniri străvechi, fie prin asociațiuni producându-se în mod firesc în imaginația populară, ca urmare a unor predispozițiuni uniforme în sufletul omenesc. Dacă și Românul și Italianul și Francesul și alții vorbesc în cîntecele lor de stele, de pasări călătoare, și fac din ele elemente de poetisare, aceasta nu are deci pentru ce să ne surprindă.

După constatarea aceasta — care nu putea fi, de sigur, lăsată la o parte — rămîne totuși din cercetarea poeziei noastre populare un punct de care trebuie să ținem samă, independent de comparațiile pe care le-am făcut, și acest punct ni se pare hotărîtor cînd e vorba să fixăm caracterul ei. Chiar dacă întîlnim și în literaturile la care ne-am referit motive poetice în felul celor dela noi, ele apar mai rar și risipite, iar, de altă parte, unele din ele lipsesc, cum ușor se poate convinge cineva percurgînd vastul material folcloric din care am dat atîtea pilde — o documentare chiar mai bogată nu ar face decît să ducă la aceeași concluziune. Cu totul altfel se înfățișează poezia noastră populară cînd o analizăm ca să surprindem spiritul ei și cînd punem alături elementele care, împletite cu altele, ne arată dela prima vedere care este fondul lor adevărat: aceleași motive apar des repetate în doine, cu o stăruință care arată anumite înclinări ale simțirei și imaginației, anumite repercuțiuni în suflet din atingerile lui cu realitatea; în același timp, constatăm o mare varietate de forme de exprimare.

de imagini poetice, care toate au ca punct de plecare perindări vii de impresii, străbateri largi ale depărtărilor, cuprinderi de ceea ce trece pe dinaintea ochilor în neliniște, în mișcare, vijelios chiar.

Cum se împacă acest caracter al liricei noastre populare cu celălalt, de care vorbiam la început și care a fost recunoscut de mult? Să fie o antinomie între ele, o curioasă întâlnire a lor, sau poate și unul și celălalt, stînd alături, își au explicațiunea într'o anumită alcătuire sufletească în legătură cu condițiuni speciale de viață? Cred că și de data aceasta răspunsul ni-l dă însăși viața poporului nostru, ceea ce a fost el în trecut—un neam de păstori. E în firea păstorului să fie și visător și energic — visător cînd stă în singurătatea munților, ori cîmpiilor pe lângă turma lui, energic în pribegiile pe drumuri care altora li se par fără sfîrșit și în luptele cu ceea ce-i stă împotriva de atîtea ori, ceea ce e legat de viața lui aspră, chinuită, nu aceea, singura, pe care au idealizat-o ticluitorii de pastorale. Gîndindu-ne, de altă parte, că păstorul trăește în zilnică atingere cu natura și pentru el stelele, norii, izvoarele, cîtreerările vîntului, sborul pasărilor, sînt priveliști așa de obișnuite și, ca atare, potrivite să fie asociate de viața lui, putem înțelege că strămoșii noștri, fiind păstori, au putut ajunge la o visiune poetică în felul celei pe care am constatat-o. Din desfășurarea de energie pe care o cerea indolențierea lor, cum și din impresiile vii de fiecare zi, din simpatismul cu natura, era firesc ca în sufletul lor să se accentueze anumite predispoziții care, trecute în poezie, au dus la ceea ce am numit dinamismul liricei noastre populare. Pentru cealaltă înfățișare a doinelor putem găsi atunci explicarea în a doua caracteristică a vieții păstorești, așa cum ne-a arătat-o și cercetarea din capitoul precedent: reveriile în singurătate, inclinări spre o contemplație naivă—dar trebuie să adăugăm că numai în parte, pentru că aici

